

ginnen", zegt hij. Zijn werkervaring in Yogya lag op een geheel ander vlak. Hij heeft daar ervaren dat natuurkunde een bepaalde cultuur nodig heeft om te kunnen functioneren, en dat je de westerse fysica niet zomaar naar Indonesië kunt overplaatsten. "Ik miste een praktische voorbereiding op het gebied van management van veranderingsprocessen, zegt hij. "Of ons gezin aan gevaren heeft blootgestaan? Ja, een keer met de ziekte van een kind, en enige malen in het autoverkeer. Dat heet ervaring in de tropen opdoen. Je kunt je daar niet echt op voorbereiden, en je hebt geluk als je er zonder kleerscheuren doorheen komt".³² 283

Dr. Wim Kouwenhoven ging met vrouw en drie dochtertjes voor achttien jaar naar Afrika. Dat betekende voor hem een constant ont-heemd gevoel van niet werkelijk betrokken te zijn: overal wonen, nergens thuis. Soms, bij ziekte en overlijden van dierbaren, voelde hij zich afgesneden van direct contact. Zijn weg vinden in een nieuwe werkkring kost hem nu, een paar jaar na terugkeer, nog steeds veel energie. Heeft je partner zich gehinderd gevoeld door het verblijf buitenslands?, vraag ik. "Mijn vrouw heeft zich professioneel gezien niet kunnen ontwikkelen. Ze ging zich ook steeds meer ergeren aan de oppervlakkige omgangscultuur van de 'expatriates', vooral in Mozambique." Aan welke risico's hebben jullie blootgestaan? "Het gevaarlijkst is wel het verkeer, door de loslopende koeien en de dronken automobilisten. Maar er zijn ook andere bedreigingen. We hebben in Botswana de *raids* van het apartheidsregime meegemaakt. Als je dan 's nachts wakker wordt van de explosies en geweervuur weet je eigenlijk niet wat er is gebeurd, tot de volgende morgen. We hebben het huis moeten opruimen van de Somalische vriend van een Nederlandse vrouw, die werd aangezien voor een ANC-activist en doorzeefd werd met kogels. Zijn vriendin, een paar maanden zwanger, kon zich verbergen in een kast en werd in haar benen geschoten. De oorlog kwam dus dichtbij, maar we hebben ons toch niet bedreigd gevoeld. Naïef misschien?" Hoe zie je op die tijd terug? "De jaren in Afrika hebben mijn leven enorm verrijkt. Op de eerste periode in Botswana kijk ik terug met zeer dierbare gevoelens. We waren domweg gelukkig in Gaborone."³³

Drs. Cara Ella Schulte Nordholt heeft veertien jaar in Indonesië doorgebracht als echtgenote van een VU-medewerker die werd uitgezonden naar de universiteit in Salatiga. "Het kennismaken met een